

Pravěké objekty z Trmic

pohledem archeologa a výtvarníka při rekonstrukci tehdejšího života

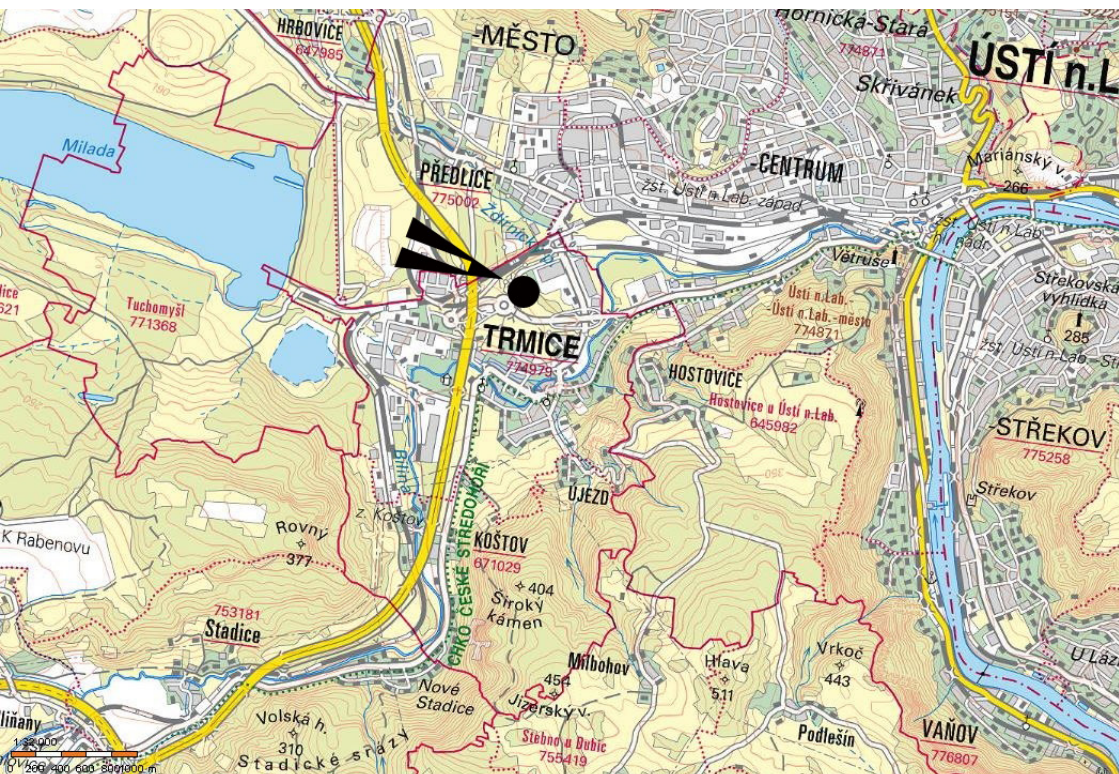
Text: Aleš Káčerik (Muzeum města Ústí nad Labem), Martin Černý (Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy)

Při záchranném archeologickém výzkumu vyvolaném výstavbou hobbymarketu řetězce BAUHAUS v Trmicích u Ústí nad Labem byl v roce 2022 objeven pravěký polykulturní sídelní areál. Ten se rozkládal na mírném táhlém návrší s výhledem do údolí nivy řeky Bíliny a také do údolní labské kotliny s historickým jádrem nynějšího krajského města.

Na ploše o rozsahu 3,5 ha byly zjištěny pozůstatky jak po obytných stavbách, tak i po pohřebním areálu se žárovými hroby převážně z mladší doby bronzové. Přibližně o dvě tisíciletí dříve zde zanechali své stopy po osídlení také lidé kultury kulovitých amfor (dále jen KKA) z období závěru středního eneolitu – pozdní doby kamenné (3300–2800 př. n. l.). Nálezová situace sestávala z objektu zahloubeného do sprašové hlíny, pravděpodobně obytné a výrobní funkce (obj. 155). Nedaleko odtud se nacházela zásobní jáma s dochovaným větším množstvím zuhelnatělých obiliek na jejím dně. Hlinitá výplň jámy obsahovala tři keramické nádoby včetně velmi zlomkovitě dochovaného shozu parohu jelenovité zvěře (obj. 158).

Z dosud známých dokladů obdobně datovaných do pozdní doby kamenné v oblasti severozápadních Čech jsou známy z archeologické literatury publikované soubory prokazatelně obytné funkce KKA pouze ze čtyř lokalit. Ve dvou případech se jedná o nálezové situace z Lovosic, dále Kopist u Mostu a Hrdlovky u Teplic.

Přihlédneme-li k bližšímu pohledu na jednotlivé druhy archeologických artefaktů, zaujme poměrně bohatě zdobená sídlištní keramika. Další kategorií nálezů byly fragmenty mazanícové omítky se stopami po otiscích prutů po výpletu stěn, množství zvířecích kostí (i spálených) včetně kostí tura domácího a několik malých zlomků kamenných drtidel sloužících k mletí obilí na mouku. Velmi zajímavý je také soubor kamenné štípané industrie (kolem 100 zlomků pazourků) vyrobených ze suroviny zcela jistě původem převážně z jižní části Polska z míst přirozeného výskytu materiálu tzv. pevninských ledovcových morén odborně nazývaných jako silicity z glacienních sedimentů či silicity krakovsko-čensterochovské jury.

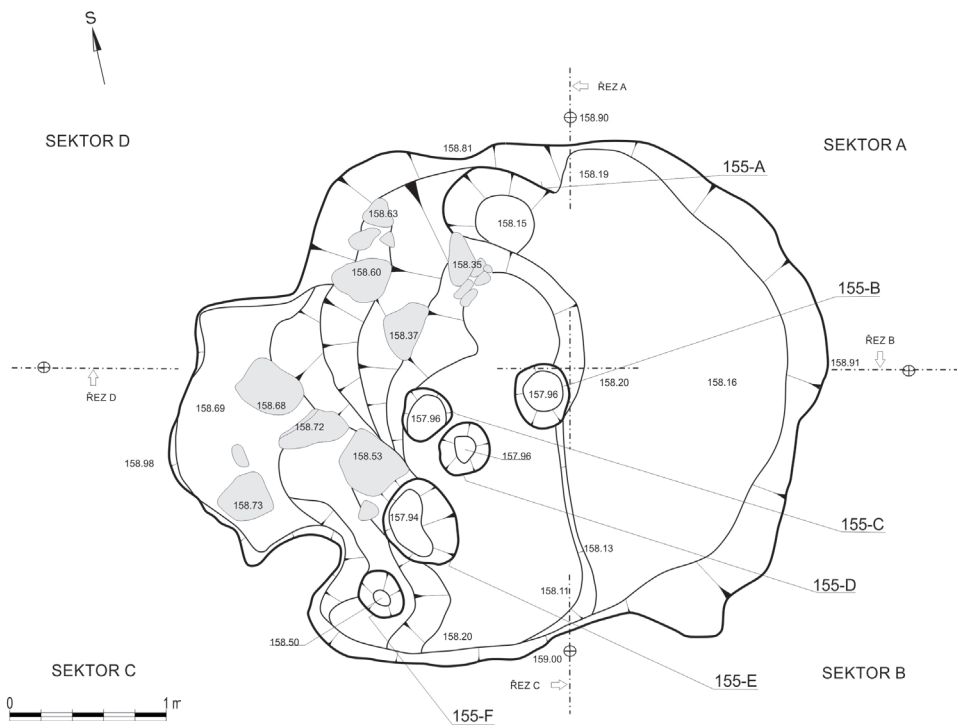
Výřez ze základní mapy v měřítku 1 : 32 000 s vyznačením místa výzkumu
(zdroj: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>)

Zásobní jáma (obj. 158) bezprostředně sousedila s obj. 155. Její obsah se skládal z nálezu parohového shozu a souboru tří téměř kompletně dochovaných nezdobených keramických nádob, které byly zřejmě záměrně spolu s parohem odloženy do jámy. Vzorek hlíny odebraný z obsahu jámy, následně proplavený systémem jemných sít a analyzovaný archeobotanikem prokázal pestré složení polních plodin (pšenice jednozrnka i dvouzrnka) i planě rostoucích a sbíraných rostlin (skořápký lísky obecné (*Corylus avellana*), dále zlomek zuhelnatělého semena jeřábu (*Sorbus sp.*), zuhelnatělý zlomek žaludu dubu (*Quercus sp.*) a několik semen bezů – bezu chebď (*Sambucus ebulus*) a bezu černého (*Sambucus nigra*). Z analýzy drobných uhlíků vyplavených a nalezených ve vzorku hlíny vyplynulo zjištění, že tehdy v okolí převládá dub s menším podílem jasanu a keřů slivoně.

Zhodnotíme-li nálezovou situaci včetně souboru archeologických artefaktů KKA vyzvednutý během výzkumu v roce 2022 v Trmicích u Ústí nad Labem, jeví se

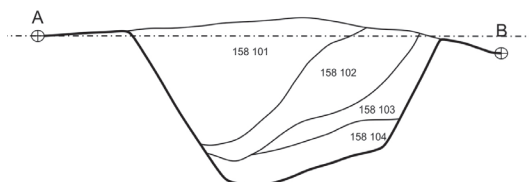
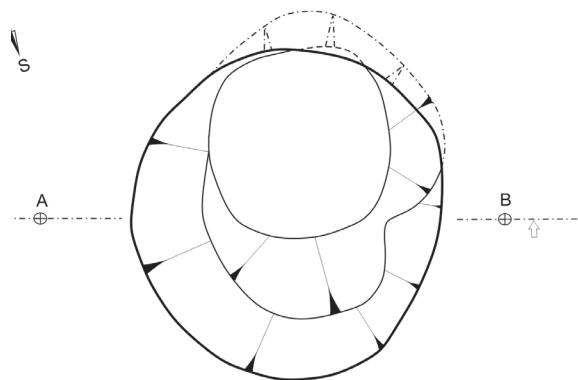

Objekt 155: kolmý snímek pořízený během výzkumu (nahore) a digitalizovaný výkres terénní dokumentace (dole)

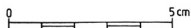
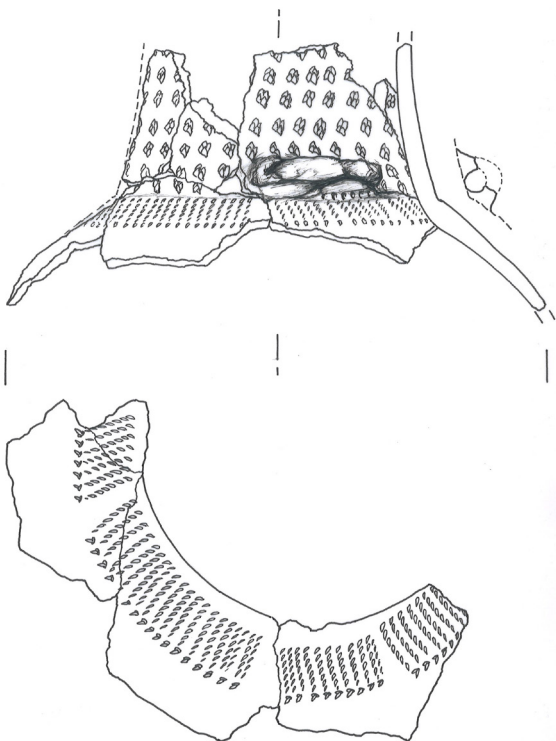

Objekt 158: Detailní záběr části parohu a keramických nádob (nahore) a digitalizovaný výkres terénní dokumentace (dole)

Obj. 155: část dvouuché amfo-
ry s užším hrdlem a výzdobou
kolky a vpichy (nahore, foto
J. Preclík) a kresba části nádo-
by z bočního pohledu a kresba
výzdoby z horního pohledu
(dole, L. Marks)

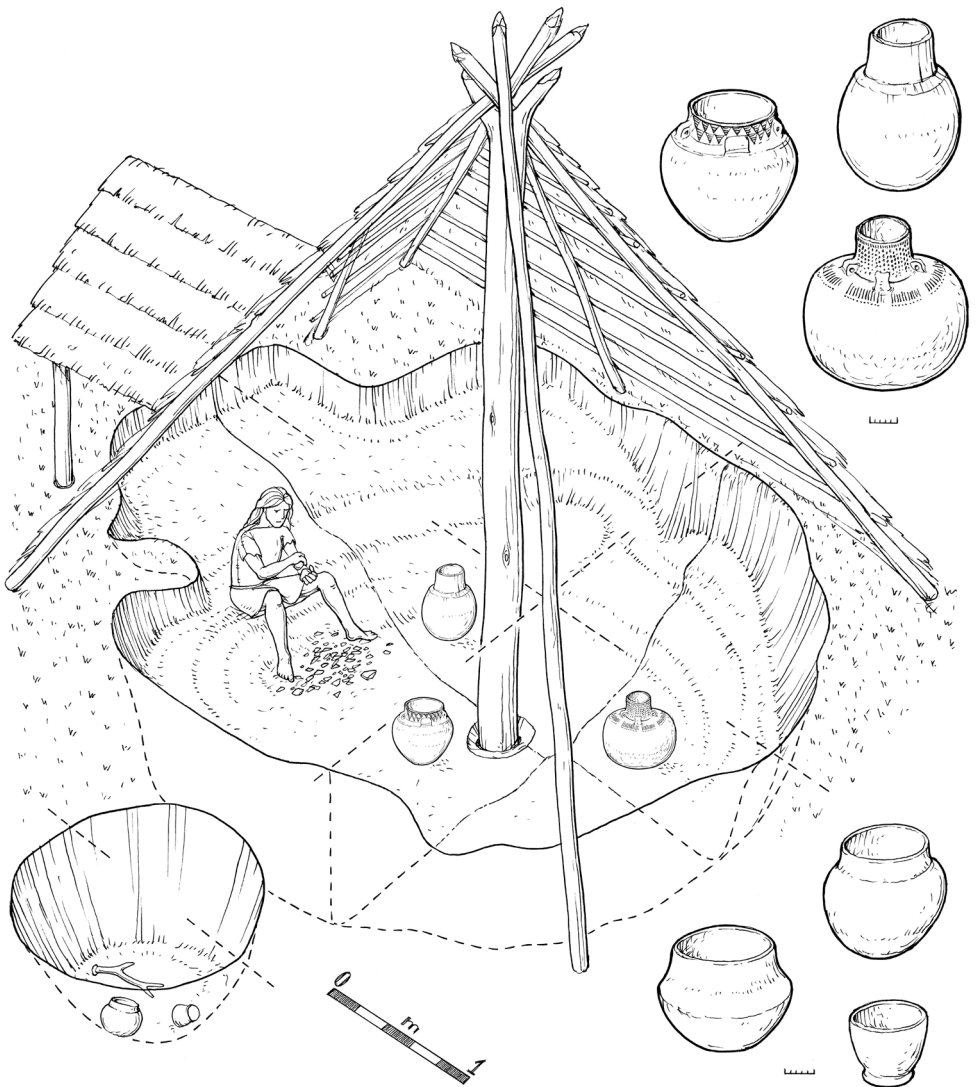
skladba nálezů jako poměrně chronologicky jednolitá bez dalších starších či mladších příměsí a představuje v severozápadních Čechách teprve pátý známý případ zástupce obytného areálu KKA s prokazatelně doloženou vlastní produkcí keramických nádob. Z hlediska absolutního datování pomocí radiouhlíkové datovací metody je z území Čech dosud k dispozici pouze jediné radiokarbonové datum ze sídlištního kontextu z Lovosic (poloha Schwarzenberská cihelna, výzkum 1928–1932) s chronologickým intervalem stáří 3350–3090 BC (př. n. l.), upřesněným pomocí kalibrační křivky sestavené převážně z letokruhů stromů.

V některých případech se k dotvoření celkového obrazu rekonstrukce živé minulosti přistupuje také k výtvarné vizualizaci podložené reálnými archeologickými daty. V zásadě jsou dodržovány postupy, které vycházejí v případě rekonstrukce archeologických situací (objektů) primárně z jejich terénní dokumentace vytvořené při výzkumu (kresba na milimetrovém papíře nebo jejich digitalizovaná podoba v příslušném měřítku). Zpravidla se vychází z dokumentovaného půdorysu i profilů, které se v počítačovém grafickém programu zkosí a profily propojí s půdorysem. Na tomto základě lze vytvořit axonometrickou (trojrozměrnou) podobu prozkoumané situace. Je nutné přihlížet také k fotografické dokumentaci pořízené v terénu. Je-li tato základní část nakreslena, přistoupí se k pokusu zrekonstruovat nadzemní části objektu. Sleduje se podoba odkrytého objektu, umístění kůlových jam, hloubka a členitost dna a stěn objektu. Na základě těchto zjištěných znaků následuje pokus o rekonstrukci. Při té je možné se nechat inspirovat v odborné literatuře, kde se můžeme občas setkat s rekonstrukcí některých staveb z různých období. Nutno však podotknout, že takových kreseb není v literatuře mnoho. Vhodné je také disponovat alespoň obecnými znalostmi z oboru stavitelství.

Pokud byly v interiéru námi rekonstruovaného objektu nalezeny specifické nálezy (keramika, nástroje, jiné artefakty atd.), můžeme kresbu doplnit také např. o nádoby, u kterých můžeme na základě analogií v odborné literatuře celkem spolehlivě rekonstruovat jejich tvary, velikost a výzdobu. Dále lze celkovou rekonstrukci oživit o lidské postavy vykonávající např. nějakou činnost (doloženou i neprokázanou; např. štípaní, broušení kamene, výroba keramiky atd.). Je také vhodná konzultace s odborníkem, archeologem, ideálně autorem výzkumu. Výsledná podoba rekonstrukce je tak dílem vzájemné spolupráce archeologa a umělce; jedná se zároveň jak o otevřenou interpretaci konkrétní nálezové situace archeologem, tak i o neopominutelný vklad výtvarné tvořivosti a invence osoby výtvarníka.

Doporučená literatura

- Beneš J. (1994): *Člověk*. Praha, Mladá fronta.
- Jelínek J. (2006): *Střecha nad hlavou: kořeny nejstarší architektury a bydlení*. Brno, VUTIMUM.
- Půtová B. (2024): *Výtvarná rekonstrukce pravěku a evoluce člověka*. Praha, Karolinum.
- Zápotocký M., Dobeš M. (2000): *Sídliště kultury kulovitých amfor z Lovosic. K typologii keramiky KKA v severozápadních Čechách, Památky archeologické XCI – č. 1, 119–150*. Praha, Archeologický ústav AV ČR.

Výtvarná rekonstrukce možné živé podoby archeologické situace v lokalitě Trmice (M. Černý)